

Arheološka izkopavanja pred prenovo Novega mesta.
Foto: Mojca Tercelj Otorepec, Novo mesto, 2018.

Zidanica.
Foto: Mojca Tercelj Otorepec, Vukovski Dol, 2018.

POROČILO DELOVNE SKUPINE ETNOLOGOV KONSERVATORJEV ZAVODA ZA VARSTVO KULTURNE DEDIŠČINE SLOVENIJE ZA LETO 2018

Člani Delovne skupine etnologov konservatorjev (v nadaljevanju DSEK) Zavoda za varstvo kulturne dediščine Slovenije (v nadaljevanju ZVKDS) smo se leta 2018 srečali na osmih regijskih sestankih.

Prvi sestanek, ki je bil na območju OE Novo mesto, je vodil kolega Dušan Štepec. Pristojni arheologi konservatorji in umetnostni zgodovinarji konservatorji z OE Novo mesto so predstavili arheološka izkopavanja in prenovo novomeškega mestnega jedra. V Šmihelu pri Novem mestu nam je Dušan Štepec predstavil dosedanja obnovitvena dela stavbe šolskih sester de Notre-Dame in načrtovane programe. Eda Benčič z območne enote Piran nas je seznanila z vasjo Podpeč pri Črnem Kalu, s problemi obnove stavb v vasi, z obnovljeno Prkičevo hišo ter gotško cerkvijo sv. Helene. Na območju celjske enote Zavoda nam je odgovorna konservatorica Božena Hostnik predstavila obnovljeni Ferležev mlin v Šibeniku, trg Kozje in stanje Kroflnovega mlina. Za obnovo mlina in bogat vsebinski program v njem je s sodelovanjem konservatorja, izr. prof. dr. Vita Hazlerja, dolga leta skrbel red. prof. v pokoju, dr. Slavko Kremenšek. Na območju mariborske enote smo si z odgovorno konservatorico Suzano Vešligaj in z nekdanjo odgovorno konservatorico Jelko Skalicky ogledali obnovo Ornikove domačije v Kresnici, zidanico v Vukovskem dolu in obnovljeni Jareninski dvor na Poliškem Vrhu.

Maja 2018 sem članice delovne skupine seznanila z zgodovino kmečkega dvorca v Zgornjem Otoku 6, kjer se nadaljuje obnova kulturnega spomenika z rednim konservatorskim nadzorom in s sodelovanjem lastnikov, ter z nadaljevanjem obnove Kvandrove hiše v Mošnjah na Radovljiškem. V Ljubljani, kjer smo se sestali julija 2018, smo obravnavali vrednotenje dediščine na bodočih varstvenih območjih – VOD-ih. Na Goriškem smo si z Edo Belingar ogledali obnovo domačije Predjama 13, v kateri deluje območni informacijski center z muzejskima zbirkami, v Postojni prenovo grobnice družine Jurca, ki poteka v sodelovanju z Občino Postojna, ter obnovo kamnitega mostu čez reko Reko v Škofljah. Po zadnjem sestanku na ljubljanski območni enoti smo si z odgovornima konservatoricama Tatjano Adamič in Sašo Renčelj Škedelj ogledali obnovljeno Švicarijo.

Nadaljevali smo projektno delo dopolnjevanja kataloga registriranih in neregistriranih sušilnic za sadje, lan in hmelj. Zbir enot je razviden iz mape sušilnice na skupnem zavodskem strežniku. Ker bo podobnih opisov z drugimi temami verjetno več, smo vodstvu in informatiku predlagali, da se skupna mapa preimenuje v DSEK, kot podmapa pa se odprejo sušilnice. Do konca leta 2018 smo vpisali okrog 467 enot sušilnic za sadje, lan in hmelj. Iz analize popisanih enot je razvidno, da je 50 odstotkov sušilnic dobro oziroma primerno ohranjenih, 10 odstotkov jih je še v uporabi,

* Mojca Tercelj Otorepec, dr. etnoloških znanosti in univ. dipl. sociologinja kulture, predsednica DSEK ZVKDS (2016–2018), konservatorska svetovalka, Zavod za varstvo kulturne dediščine Slovenije, Območna enota Kranj, Tomšičeva 7, 4000 Kranj; mojca.tercelj@zvks.si.

14 odstotkov ohranjenih sušilnic pa je namenjeno sušenju hmelja. Med popisi prevladujejo vpisi iz ljubljanske in goriške enote, na Dolenjskem in v Beli krajini vsi popisi še niso zbrani. Skupaj s popisi DSEK zbira tudi literaturo in vire. Za morebitno izdajo kataloga sušilnic, vodnih virov, poslikav ipd. na Slovenskem bomo popise še naprej zbirali v tej obliki.

V zvezi s posebnimi projekti delovne skupine in z različnimi popisi ohranjenih enot kulturne dediščine smo vodstvu Zavoda predlagali vzpostavitev podatkovne baze, s čimer so se sicer strinjali, vendar leta 2018 zanjo ni bilo mogoče zagotoviti finančnih sredstev. Generalni konservator je predlagal, naj se gradivo zbira v okviru topografije nepremične kulturne dediščine. Ker si bo skupina še naprej prizadevala za vzpostavitev podatkovne baze strokovnega področja etnološkega konservatorstva, smo apelirali na vodstvo Zavoda, da nas pri tem tudi finančno podpre.

Za novi projekt, ki se bo predvidoma izvajal v naslednjih letih, je bila potrjena tema vodni viri; člani delovne skupine jo morajo še metodološko in tipološko opredeliti. Koordinatorja mednarodnega posveta slovenskih in hrvaških etnologov konservatorjev, ki je bil na temo Upravljanje s kulturno dediščino: Od vrednotenja do interpretacije / Upravljanje kulturnom baštinom: Od valorizacije do interpretacije 11. in 13. oktobra 2017 v Krškem, Dušan Strgar in mag. Dušan Štepec sta v letu 2018 zbirala in urejala članke z omenjenega posveta za objavo v zborniku; zbornik je tik pred izidom.

Skupina je na sestankih obravnavala tudi spremembe nove gradbene zakonodaje, ki je stopila v veljavo 1. junija 2018. Zavod del upravnih nalog izvaja skladno z veljavnimi občinskimi in državnimi prostorskimi načrti, kamor je vključena tudi do leta 2008 registrirana kulturna dediščina. Po tem letu veljajo za dediščino, vpisano v register kulturne dediščine, priporočilni varstveni ukrepi. Zavod izdaja kulturnovarstvene pogoje in mnenja, ki pa niso upravne odločbe. V primeru enostavnih objektov se ohranjata tudi odločbi o kulturnovarstvenih pogojih in soglasjih. Največ časa smo posvetili uvedbi nove kategorije varstva kulturne dediščine z vzpostavitvijo varstvenih območij dediščine (v nadaljevanju VOD).

Do predstavitve projekta »e-Dediščine in e-Vod-ov«, ki ga je 26. novembra 2018 na gradu Rajhenburg v Brestanici pripravilo Ministrstvo za kulturo Republike Slovenije, v zvezi z metodami vrednotenja dediščine v novem sistemu varstvenih območij dediščine ni bilo nobene javne predstavitve ali sestanka konservatorjev, zaposlenih na Zavodu za varstvo kulturne dediščine. Za vzpostavitev novega načina dela je bila na Zavodu ustanovljena delovna skupina, ki je pripravila navodila, kriterije in osnutek Uredbe, ki naj bi veljala za ta območja. V ta namen sta bili izbrani območji občine Šoštanj s celjske enote in Horjul z ljubljanske enote Zavoda. V skupini sta sodelovali tudi članici delovne skupine etnologov konservatorjev. Člani DSEK so bili na

novembrskem sestanku prvič podrobneje seznanjeni z izkušnjami kolegic, ki sta sodelovali pri poskusnih projektih vrednotenja po za VOD predlagani metodologiji. Vpisano dediščino s področja etnologije sta z osmimi kriteriji (merilo avtentičnosti in ohranjenosti, avtorsko merilo, razvojno merilo, tipološko merilo, zgodovinsko pričevalno merilo, kulturno-civilizacijsko, prostorsko merilo in merilo izjemnosti) z numerično metodo vrednotenja z ocenami od ene do treh točk ocenjevali kolegici Andreja Bahar Muršič in Barbara Klanšek.

Etnologi konservatorji smo ugotovili, da vrednotenje v novem sistemu VOD ni usklajeno s členi, ki VOD opredeljujejo v Zakonu o varstvu kulturne dediščine (Uradni list RS, št. 16/2008, spremembe in dopolnitve, št. 32/2016 z dne 6. 5. 2016), v nadaljevanju ZVKD-1. Poleg že uveljavljenih poimenovanj na področje nepremične kulturne dediščine vnaša novo poimenovanje, kar bi lahko povzročilo določeno zmedo. Zakon o varstvu kulturne dediščine opredeljuje varstveno območje dediščine kot »območje z enotnimi značilnostmi nepremične kulturne dediščine, ki je zaradi svojih vrednot in razvojnih potencialov pomemben del prostorskih ureditev« (ZVKD-1, 3. čl., 41). Kolegica Zvezda Koželj je poudarila, da je problematika vrednotenja kulturne dediščine osrednja naloga varstva kulturne dediščine in nima zveze z VOD. V gradivu, zlasti metodologiji VOD, ni pojasnila, zakaj je prišlo do spremembe koncepta dediščine. Koncept dediščine v VOD je v 46. številki *Varstva spomenikov* predstavila že Jelka Pirkovič; v članku je natančno opredelila oba podzakonska akta: Pravilnik in Uredbo.

Ker bi bilo treba zaradi načrtovanega sistema VOD ponovno spremeniti Zakon o varstvu kulturne dediščine (ZVKD-1), bi bilo bolj učinkovito in strokovno bolj korektno ZVKD-1 spremeniti na način, da dediščina z vpisom v Register kulturne dediščine pridobi pravno varstvo, kot ga je imela že pred uvedbo zakona.

Etnologi konservatorji smo ugotovili, da v modelu predlaganega vrednotenja za poskusne občine metode in način dela niso prilagojeni že uveljavljenim kriterijem določanja t. i. etnološke dediščine, kot sta jih opredelila Vito Hazler (1999) in Zvezda Koželj (2009). Zdi se, da je bil novi sistem vrednotenja v VOD vzpostavljen z namenom, da področje varstva nepremične kulturne dediščine čim bolj izčisti in v največji meri izloči prav etnološko dediščino. Pomisleke načrtovanega načina vrednotenja smo izrazili tudi z operativnega stališča. Ta prav tako zajema predvsem t. i. etnološko dediščino, ki v registru kulturne dediščine predstavlja skoraj 50 odstotkov vseh vpisanih enot, število etnologov konservatorjev pa ne predstavlja 50 odstotkov vseh zaposlenih konservatorjev na ZVKDS (povzeto po mnenjih, ki so jih pripravili Saša Roškar, Dušan Štepec, Zvezda Koželj in Eda Belingar).

Način obravnave dediščine v VOD ni le stvar delovne skupine etnologov konservatorjev, temveč bi se morale z

njim ukvarjati tudi druge delovne skupine Zavoda. Spreminjanje koncepta varstva kulturne dediščine ima namreč lahko dolgoročne posledice tako za njen obstoj kot ohranitev lokalnih, regionalnih in državnih identitet na celotnem slovenskem prostoru. Predlagani način varstva utegne v celotnem prostoru povzročiti tudi večja nestrinjanja stanovalcev; ob določitvah VOD so predvidene tudi javne razgrnitve, na katerih se bodo morali do teh območij opredeliti tudi stanovalci. Podobne izkušnje imamo na primer z razglasitvami kulturnih spomenikov, kjer se na izbranih območjih s statusom kulturnega spomenika ali z vpisom dediščine v register pogosto ne strinjajo ne lastniki ne politična telesa.

Prav zato je DSEK generalnemu konservatorju podala pobudo, da o pripombah v zvezi z delom konservatorjev v

varstvenih območjih dediščine seznanijo strokovni svet zavoda. Predlagali smo tudi umik postopka za VOD, dokler se o tem ne izvede širša strokovna razprava in se o tem vprašanju ne izreče Strokovni svet Zavoda.

Kolegici Edi Belingar z goriške enote Zavoda je na predlog evalvacijskega telesa Unescovega Medvladnega odbora uspelo suhozidno gradnjo v Sloveniji vpisati na Unescov Reprezentativni seznam nesnovne dediščine človeštva. Vpis je bil potrjen novembra 2018 v Port Luisu na Mavriciju.

Na zadnjem sestanku leta 2018 smo potrdili novo vodstvo DSEK. Novi predsednik, dosedanji podpredsednik mag. Dušan Štepec, je vodenje prevzel januarja 2019. Mesto podpredsednice je prevzela kolegica Božena Hostnik z ZVKDS, OE Celje.

